

DET HAR GJORT INDTRYK

To nystartede forskningsassistenter fortæller om deres oplevelser med at møde og interviewe stofmisbrugere i ambulans misbrugsbehandling.

AF SIDSEL SCHRØDER
& LIV NAURUP HEERWAGEN

Som forskningsassistenter ved Center for Rusmiddelforskning har vi begge i det sidste halve års tid været ude for at opsøge og interviewe stofmisbrugere i ambulans behandling med det formål at indhente data som led i en større undersøgelse af den behandling, som misbrugere fra otte behandlingssteder i Danmark modtager (se faktabox). Flere af jer, der arbejder inden for området, kan derfor have mødt os rundt omkring i hovedstadsområdet, og måske har nogle undret sig over, hvad der egentlig finder sted, når vi interviewer 'jeres brugere.'

For os er der ingen tvivl om, at vi både personligt og fagligt er blevet beriget af mødet med de misbrugere,

vi har interviewet. Mere vanskeligt er det at udtale sig om, hvad den enkelte bruger får ud af at stille op til et forskningsinterview af denne art. I artiklen vil vi forsøge at belyse en af vores væsentligste erfaringer fra de mange interviews, nemlig hvordan det strukturerede interview, som vi har benyttet os af, kan skabe rum for, at både informant og interviewer oplever interviewsituationen som noget positivt - på trods af de tunge emner, som gennemgås i interviewet, så som misbrug, kriminalitet og psykiske vanskeligheder.

Vi vælger i artiklen at tale om 'misbrugere' eller 'brugere' frem for klienter, forældre, lystfiskere eller andet, da præmissen for vores møde er misbrug. De mennesker, som vi har mødt i interviewsituationen,

har alle misbrugt eller brugt stoffer, men gør det ikke nødvendigvis længere. Når vi nogle gange vælger at skrive 'misbruger' og andre gange 'bruger', er det ikke for på spidsfindig vis at hentyde til graden af stofindtagelse eller til graden af tilknytning til et behandlingssted. Det er udelukkende tænkt som lidt sproglig variation.

For god ordens skyld vil vi nævne, at alle de misbrugere, vi har interviewet, har givet deres samtykke til at deltage i undersøgelsen. Selve de forskningsetiske aspekter, der knytter sig til et sådant samtykke samt til udarbejdelse af interviewskemaet, interview af brugere og behandling af data, er varetaget af de forskere, som vi assisterer, ligesom vi som 'grønne' i feltet har haft løbende og tæt sparring med dem for at sikre, at alt er forløbet, som det sig hør og bør.

Rammer og roller

Som nystartede forskningsassistenter kom vi begge frisk fra 'uddannelsesfadet' som henholdsvis psykolog og pædagogisk antropolog. Ingen af os havde erfaring med hverken misbrugsforskning eller misbrugsbehandling, og det var derfor utroligt spændende og lærerigt at stifte bekendtskab med dette for os nye område, ligesom vi har haft en stor nysgerrighed for at høre om brugernes oplevelser.

De misbrugere, vi har talt med, blev oprindeligt opsøgt og tilbudt deltagelse i undersøgelsen gennem de ambulante misbrugscentre, de var indskrevet i.

Interviewene har oftest fundet sted på det behandlingssted, hvor den enkelte misbruger kommer eller har været tilknyttet. Andre gange

Nogle af de interviewede udtrykte håb om, at deres deltagelse i undersøgelsen kunne være med til at forhindre, at andre kom i samme situation som dem selv.

er vi taget på hjemmebesøg eller har lavet interviewet på Center for Rusmiddelforsknings afdeling i København. Vi har tilsammen interviewet cirka 100 misbrugere. Det var tilsigtet, at interviewene varede ca. 1 time. I praksis viste de sig at vare minimum 45 minutter og nogle gange op til 3 timer, hvis brugeren havde meget på hjerte og lyst til at snakke. En del af interviewene blev optaget på diktafon. Der er ikke ydet nogen form for betaling eller anden kompensation for brugernes deltagelse.

Når vi tager den første kontakt til en misbruger for at få et interview i stand, fortæller vi, at formålet med undersøgelsen er at finde ud af, 'hvordan behandlingen har fungeret for dig, og om der er noget, vi skal være mere opmærksomme på for at forbedre kvaliteten af misbrugsbehandling i det hele taget'. Vi fortæller også allerede i den første kontakt, at vi 'har brug for din hjælp og erfaringer'. Dette gør vi for at signalere, at vi værdsætter og respekterer misbrugers personlige erfaringer med misbrugs og behandling, hvilket er i overensstemmelse med den måde, vi opfatter situationen på.

I selve interviewsituationen skulle vi spørge åbent ind til brugernes oplevelser og ikke tage kritisk stilling til brugernes besvarelser. Vores opgave var at undersøge, hvordan den enkelte bruger oplevede sin egen situation og sin misbrugsbehandling. I interviewsituationen oplevede vi således at befinde os i en privilegeret situation, idet vores personlige nysgerrighed på dette for os ukendte område og vores rolle som interviewere, der krævede, at vi forholdt os åbent og nysgerrigt, gik op i en højere enhed.

Det strukturerede interview

Inden vi hver især skulle ud til vores første interview, oplevede vi begge en snert af bekymring og var spændte på, hvordan brugerne ville reagere på vores mange spørgsmål. Vores bekymringer gik først og fremmest

på, hvordan brugerne ville have det med at fortælle deres historie til os som udefrakommende og fremmede. Desuden var vi spændte på, hvordan brugerne ville respondere på vores mange og muligvis grænseoverskridende spørgsmål, da vi efter blot få minutters møde skulle spørge ind til alt lige fra aktuelt misbrug, manipulerende adfærd til selvmordstanker og sexlyst.

Trods disse indledende bekymringer kunne vi gå fra vores første interview - og siden fra langt de fleste andre interviews - med en oplevelse af, at både misbrugeren og vi havde fået noget godt ud af mødet. I det hele taget blev vi positivt overraskede over den åbenhed, ærlighed og tillid, som vi oplevede at blive mødt med, ligesom vi fik indtryk af, at også brugerne værdsatte vores møde.

Vi har oplevet, at det strukturerede interview, der i hovedparten af tiden lægger op til, at brugeren svarer kort med 'ja', 'nej', 'i nogen grad' eller med andre på forhånd fast definerede svarmuligheder, skaber en struktur og en ramme om mødet, der muliggør at tale om de tunge emner, der ofte knytter sig til et liv med stofmisbrug. Brugere får på den måde mulighed for at være med til at styre samtalen i forhold til, hvor 'tæt på' vi kommer særligt sårbare emner. Brugere valgte selv, i hvilken grad de ville uddybe og nuancere deres svar, og vi oplevede således også et stort spænd i forhold til, hvordan og hvor meget den enkelte bruger valgte at fortælle, hvilket også afspejler sig i den meget varierende tidsramme for interviewene. Nogle valgte at svare med meget få ord og at gå let hen over de forskellige spørgsmål, andre valgte at knytte små forklaringer og fortællinger til deres svar, hvor andre igen syntes at fortælle alt, hvad de havde på hjerte. Nogle forholdt sig nøgternt til spørgsmålene og til den struktur, spørgeskemaet bidrog med, hvor andre indimellem bevæ-

gede sig væk fra selve spørgsmålene, når personlige beretninger trængte sig på. Det syntes således muligt for den enkelte misbruger at handle forskelligt trods en ellers struktureret interviewsituation. Vores erfaringer er endvidere, at nogle spørgsmål kan medvirke til, at brugerne bliver gjort bevidste om forskellige områder i deres liv, uden at det har virket for overvældende.

Et andet aspekt, vi har tænkt på, er, at misbrugeren i interviewsituationen ikke skal forholde sig til mulige konsekvenser af det, der bliver sagt, idet vi ikke møder misbrugeren som nogle personer, der har magt til at foranstalte behandlingsmæssige konsekvenser af de informationer, som misbrugeren kommer med i interviewsituationen, for eksempel at reducere metadondosis.

'Det har gjort et indtryk på mig'

Det har som sagt været positivt for os som forskningsassistenter at lave disse interviews, ikke kun fordi vi er blevet mødt med åbenhed, venlighed og tillid, men også fordi vi har oplevet, at vores medmenneskelige forståelse er blevet nuanceret og skærpet. Hvor vi tidligere har været bevidste om, at misbrugere selvfølgelig er vidt forskellige mennesker, men med det til fælles, at de har misbrugt eller misbruger stoffer, har vi nu erfaret det på et mere emotionelt plan. Vi har følt med de mennesker, vi har talt med, og er blevet berørt af deres beretninger.

Det er sværere at indkredse, hvad den enkelte bruger har fået ud af mødet. Nogle af de interviewede fortalte, at de håbede, at deres deltagelse kunne være med til at forhindre, at andre kom i samme situation som dem selv. Andre gav udtryk for, at de følte sig ensomme og syntes, at det var rart at tale med nogen om deres liv. Atter andre sagde ikke så meget til os om, hvordan de oplevede interviewet, men har siden fortalt deres kontaktperson, at det havde været hyggeligt, hvilket kon-

taktpersonen godt måtte fortælle videre til os.

Vi har valgt følgende to citater, da disse to brugere har beskrevet, hvad interviewsituationen har betydet for dem, og hvad de tænker om den - hvor andre brugere ikke på samme måde har sat ord på deres oplevelse. De to beskrivelser kan bruges til at få en indsigt i nogle af grundene til, at det som bruger kan opleves som meningsfuldt at deltage i interviews af denne art.

Misbrugeren Hans (opdigtet navn) beskriver her, hvad han oplevede at få ud af at deltage i interviewet:

’Jeg vil faktisk lige sige, at jeg sagde bare ja til det interview, men jeg må ærligt indrømme, at efter tiden er gået og med alle de spørgsmål og sådan noget altså: Det har gjort et indtryk på mig, på den måde at forstå, at øhm hold da op, øh, tag dig selv mere alvorligt, end du egentlig.. end du egentligt gør. Ikke fordi jeg ikke tager mig selv alvorligt, for det gør jeg, men sådan mere endnu, og at jeg egentlig står med nogle problemstillinger, hvor.. hvor jeg tænker, at det skal der gøres noget ved altså, for ellers så, hvis jeg ikke får gjort noget ved det, så.. så tror jeg, at jeg ville falde i igen på et eller andet tidspunkt, fordi at den der smerte, jeg runder rundt med, den, den skal ud på en eller anden måde (...) så det har været godt det her interview, øh selvfølgelig har det været svært alligevel, fordi jeg skulle forholde mig til en masse ting i mit liv, men, men det har været godt alligevel’.

Misbrugeren Palle (opdigtet navn) fortæller også om, hvad han fik ud af at deltage og om, hvad der oprindeligt gav ham lyst til at deltage i et interview som dette:

’Motivationen har været, at jeg ville godt hjælpe til, et eller andet sted, fordi jeg har været misbruger i mange, mange år, så det kunne være, at noget af den viden, jeg har, kan bruges andre steder. Hvorfor så ikke give den videre? Det har sådan set været en af motivationerne, og så at jeg har fået noget tilbage, det er jo kun godt (...) det er jo også spændende, for jeg lærer jo også noget

om mig selv på den led, og det gør det også spændende’.

Som det fremgår af de to citater, så oplevede begge brugere interviewet som positivt. Hans oplevede det positivt til trods for de svære og personlige emner, der bringes på banen, og for Palle gav det mening at få mulighed for at dele sine erfaringer til hjælp for andre. At Palle også oplevede at få noget tilbage, betragter han som en bonus.

Man skal samtidig være opmærksom på, at citaterne også kan være udtryk for de to brugeres behov for at fremstå som kompetente informanter, og derfor fremhæver det positive ved interviewet i et forsøg på at tage sig godt ud i interviewernes øjne. Det fænomen, at en interviewperson svarer ud fra, hvad han eller hun tror, interviewer vil høre, og ikke ud fra egne holdninger, synspunkter og tanker kaldes ’social desirability’ (Coolican 2004:95).

Alligevel er det vores indtryk, at hovedparten af de brugere, vi har talt med, er gået fra interviewet med en positiv oplevelse og i værste fald en ligegyldig. Vi kan selvfølgelig ikke vide, om alle, vi har talt med, har fået noget positivt ud af interviewsituationen, men vi har ikke oplevet eller hørt om nogen, der skulle have oplevet det modsatte.

Etsamarbejde

Vores oplevelse af, at både vi og brugerne har oplevet interviewene som noget positivt, tænker vi også kan skyldes, at interviewsituationen i vores øjne har været et samarbejde. Et samarbejde, der muligvis understreges af selve interviewrummet, hvor vi som udefrakommende ofte var mindre bekendte med stedet end brugeren, hvilket resulterede i, at vi ofte måtte hjælpe hinanden med at finde en stikkontakt til optageren og lignende småting. Desuden placerede vi os ved siden af brugeren, således at han eller hun havde mulighed for at læse med, hvormed det blev lettere at holde styr på de mange

spørgsmål og svarmuligheder.

Vi ser det således ikke som en tilfældighed, at vi har haft gode oplevelser i mødet med brugerne. Vi har været bevidste medskabere af det rum, der blev skabt i interviewsituationen, både i forhold til tid og samværsform. For eksempel har vi søgt at lægge interviewene så spredt, at der var tid til ekstra snak og smøger i det enkelte interview. Det har i det hele taget været vigtigt for os at have tid til at være til stede og tid til at lytte, ligesom vores indledende bekymringer om, hvordan brugerne ville reagere på vores mange og muligvis grænseoverskridende spørgsmål, kan have skærpet vores fokus på at skabe en fleksibel ramme for det ellers så strukturerede interview.

Vi vil gerne slutte med at sige tak til alle de misbrugere, der har delt deres tid og erfaringer med os.

Det har gjort indtryk. ■

LITTERATUR

Coolican, H.: Research Methods and Statistics in Psychology. Fourth Edition. London: Hodder & Stoughton. 2004.

Det interviewarbejde, vi har beskrevet i denne artikel, er en del af dataindsamlingen til en undersøgelse af ambulant behandling af stofmisbrug, som Morten Hesse og Birgitte Thylstrup udfører på Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.

For nyligt udkom deres rapport *Ambulant behandling af stofmisbrug (2011)*, der er den anden af de årlige rapporter fra Center for Rusmiddelforskning til Socialministeriet om behandling af stofmisbrug, og den første som fokuserer på ambulant behandling. Rapporten kan downloades fra www.crf.au.dk